

Henk Huizenga

SERIE
Taal & Didactiek

Spelling

Noordhoff Uitgevers

Vierde druk

Taal & Didactiek

Spelling

Deze uitgave wordt ondersteund door **www.pabowijzer.nl** met daarop:

- Het e-book (digitale hoofdstukken)
- Toetsvragen met feedback
- Samenvattingen per hoofdstuk
- Leerdoelen
- Docentenmateriaal

Taal & Didactiek

Spelling

Henk Huizenga

Vierde herziene druk

Noordhoff Uitgevers Groningen/Houten

Ontwerp omslag: G2K
Omslagillustratie: iStockphoto

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13,
9700 VB Groningen, e-mail: info@noordhoff.nl

Met betrekking tot sommige teksten en/of illustratiemateriaal is het de uitgever,
ondanks zorgvuldige inspanningen daartoe, niet gelukt eventuele rechthebbende(n)
te achterhalen. Mocht u van mening zijn (auteurs)rechten te kunnen doen gelden
op teksten en/of illustratiemateriaal in deze uitgave dan verzoeken wij u contact op
te nemen met de uitgever.

0 1 2 3 4 5 / 14 13 12 11 10

© 2010 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Houten, The Netherlands.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen
mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomati-
seerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze,
hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere
manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover
het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op
grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde ver-
goedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB
Hoofddorp, www.cedar.nl/reprorecht). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit
deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16
Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie-
en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp,
www.cedar.nl/pro).

*All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a
retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechani-
cal, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of
the publisher.*

ISBN (ebook) 978 90 01 84030 3
ISBN 978 90 01 77305 2
NUR 842

Woord vooraf bij de vierde druk

Spellingonderwijs is een belangrijk onderdeel van het taalonderwijs op de basisschool. In de meeste groepen zijn de kinderen per week zo'n anderhalf uur bezig om zich de spelling van het Nederlands eigen te maken. Dat is vergeleken met de totale tijd die wordt besteed aan het taalonderwijs behoorlijk fors. Dat heeft te maken met de moeite die kinderen hebben om de spelling onder de knie te krijgen, maar komt ook voort uit het belang dat de maatschappij hecht aan een foutloze spelling.

In dit boek uit de reeks *Taal & Didactiek* wordt geprobeerd om op een systematische manier alle belangrijke aspecten van efficiënt spellingonderwijs te behandelen. In deze vierde druk is de opzet in hoofdstukken gelijk gebleven. De paragraafindeling is wel iets gewijzigd. Ook zijn nieuwe verwerkingsopdrachten opgenomen en zijn de voorbeelden waar nodig geactualiseerd. De tekst van het boek is op verschillende punten aangepast en sommige gedeeltes zijn geheel herschreven of toegevoegd. Vooral het derde hoofdstuk, over geletterdheid bij kleuters, is grondig herzien. De paragraaf over het de Cito-leerlingvolgsysteem is aangepast aan de nieuwste versie. In deze vierde druk is er ook aandacht voor nieuwe methoden zoals de nieuwste versies van *Zin in taal*, *Taaljournaal*, *Taal actief*, *Taalverhaal*, *Taal op maat* en *Spelling in beeld*.

In *Spelling* staat in de eerste plaats het systematisch aanleren van de spelling centraal, waarbij ik een sterk accent leg op het aanleren van spellingstrategieën en het hanteren van spellingcategorieën. Daarbij ga ik ervan uit dat het spellingonderwijs als een geïsoleerde of ondersteunende taalactiviteit gegeven wordt. De functionele toepassing van de spellingvaardigheid valt vaak buiten de reikwijdte van de spellingdidactiek en zal vooral door bemoeienis van de leerkracht plaatsvinden bij andere lessen waarin kinderen teksten moeten schrijven. In paragraaf 4.6 bespreek ik de mogelijkheden die er zijn om het spellingonderwijs functioneler te maken.

Spelling is een inleiding in de spellingdidactiek. Ik heb geprobeerd alle aspecten die voor het spellingonderwijs van belang zijn op een overzichtelijk manier bij elkaar te brengen. Het is dus geen ideeënboek met allerlei lessuggesties, alhoewel je er wel veel aanwijzingen en tips in zult aantreffen. *Spelling* is speciaal geschreven voor pabo-studenten, maar het is ook geschikt voor mensen in het basisonderwijs als een hulpmiddel om het spellingonderwijs te verbeteren. Aan het eind van elk hoofdstuk zijn verwerkingsopdrachten opgenomen met behulp waarvan je kunt nagaan of je voldoende vaardigheid hebt in het toepassen van de besproken theorie. Er zijn ook verdiepingsopdrachten waarbij je bijvoorbeeld bepaalde methoden gericht moet bekijken.

Op de website www.pabowijzer.nl vind je van elk hoofdstuk de leerdoelen, een samenvatting en toetsen waarmee je kunt nagaan of je de leerstof beheerst.

Henk Huizenga
Hasselt, juni 2009

Inhoud

- 1 Ons spellingsysteem 11**
 - 1.1 Ons schriftsysteem en leren spellen 12
 - 1.2 Hoofdgeregels van de Nederlandse spelling 16
 - 1.2.1 Het fonologisch principe 16
 - 1.2.2 Het morfologisch principe 17
 - 1.2.3 Het syllabisch principe 18
 - 1.2.4 Het etymologisch principe 20
 - 1.3 Spellingvereenvoudiging 20
 - Samenvatting 24
 - Opdrachten 25

- 2 Het spellingproces 27**
 - 2.1 Functie van het woordgeheugen bij het spellen 28
 - 2.2 Spellingstrategieën 30
 - 2.2.1 De fonologische strategie 31
 - 2.2.2 De woordbeeldstrategie 33
 - 2.2.3 De regelstrategie 33
 - 2.2.4 De analogiestrategie 34
 - 2.2.5 De hulpstrategie 35
 - 2.3 Gebruik van spellingstrategieën 36
 - 2.4 Aanleren van spellingstrategieën 36
 - Samenvatting 38
 - Opdrachten 39

- 3 Geletterdheid bij kleuters 41**
 - 3.1 Geletterdheid 42
 - 3.2 De spontane schrijfontwikkeling bij peuters en kleuters 45
 - 3.3 Bepalende factoren voor de ontwikkeling van de spellingvaardigheid 47
 - 3.4 Een rijke leeromgeving voor het stimuleren van geletterdheid 49
 - 3.5 Stimuleren van beginnende geletterdheid 52
 - 3.5.1 Spellingvoorwaarden 52
 - 3.5.2 Stimuleren van auditieve vaardigheden 54
 - 3.5.3 Stimuleren van visuele vaardigheden 57
 - 3.5.4 Stimuleren van taalvaardigheden 59
 - 3.5.5 Stimuleren van schrijfvaardigheden en letterkennis 60
 - Samenvatting 63
 - Opdrachten 64

- 4 Doelstellingen en leerstofordening 65**
 - 4.1 Criteria voor het ordenen van de leerstof 66
 - 4.2 Woordfrequentie als uitgangspunt voor spellingonderwijs 67
 - 4.3 Spellingcategorieën als uitgangspunt voor spellingonderwijs 68
 - 4.4 Spellingcategorieën in het onderwijs 72
 - 4.5 Doelstellingen van het spellingonderwijs 73
 - 4.6 Functioneel spellingonderwijs 75
 - Samenvatting 79
 - Opdrachten 80

- 5 Instructie 83**
 - 5.1 Instructieprincipes 84
 - 5.2 Inprenting 86
 - 5.3 Aanleren van analogieredeneringen 89
 - 5.4 Aanleren van regels 91
 - 5.5 Flexibele aanpak 96
 - 5.6 Basislesmodel 97
 - Samenvatting 100
 - Opdrachten 101

- 6 Werkvormen en hulpmiddelen 103**
 - 6.1 Werkvormen 104
 - 6.1.1 Het dictee 104
 - 6.1.2 Invuloefeningen 107
 - 6.1.3 Fouten zoeken 118
 - 6.1.4 Speelse werkvormen 119
 - 6.2 Computerprogramma's als hulpmiddel 121
 - Samenvatting 123
 - Opdrachten 124

- 7 Toetsing en evaluatie 127**
 - 7.1 Spellingtoetsen 128
 - 7.1.1 Het PI-dictee 130
 - 7.1.2 Cito LOVS Spelling 133
 - 7.2 Analyseren van spelfouten 133
 - 7.2.1 Foutenanalyse naar didactische aanpak 137
 - 7.2.2 Foutenanalyse naar strategiegebruik 138
 - 7.3 Problemen bij het interpreteren van spelfouten 139
 - 7.4 Corrigeren van spelfouten 141
 - Samenvatting 141
 - Opdrachten 142

- 8 Omgaan met verschillen 145**
 - 8.1 Spellingzwakke kinderen 146
 - 8.1.1 Kenmerken van spellingzwakke kinderen 146
 - 8.1.2 Spellingproblemen en dyslexie 147
 - 8.1.3 Spellingproblemen bij anderstalige kinderen 148
 - 8.2 Uitgangspunten voor hulp aan spellingzwakke kinderen 150
 - 8.3 Hulp bij spellingproblemen 154
 - 8.4 Differentiatie bij het spellingonderwijs 162
 - Samenvatting 165
 - Opdrachten 166

- 9 Methoden en leergangen 167**
 - 9.1 Soorten spellingmethoden 168
 - 9.2 Nieuwe ontwikkelingen in spellingmethoden 171
 - 9.3 Beoordelen van spellingmethoden 174
 - Samenvatting 176
 - Opdrachten 176

- 10 De werkwoordspelling 177**
 - 10.1 Moeilijkheden in de werkwoordspelling 178
 - 10.2 De didactiek van de werkwoordspelling 179
 - 10.2.1 De regelmethode 180
 - 10.2.2 De analogiemethode 181
 - 10.2.3 De algoritmische methode 183
 - 10.3 Hulpmaterialen voor werkwoordspelling 185
 - 10.4 Analyseren van fouten in de werkwoordspelling 187
 - Samenvatting 190
 - Opdrachten 191

Literatuur 193

Websites 198

Illustratieverantwoording 199

Register 201

1

Ons spellingsysteem

- 1.1 Ons schriftsysteem en leren spellen
- 1.2 Hoofdregele van de Nederlandse spelling
- 1.3 Spellingvereenvoudiging

Samenvatting

Opdrachten

Competenties

- 1 Je kunt motiveren waarom het alfabetisch schriftsysteem het meest efficiënte schriftsysteem is.
- 2 Je kunt aangeven welke moeilijkheden zich voordoen bij het Nederlandse alfabetische schriftsysteem.
- 3 Je kunt aangeven hoe in Nederlandse woorden de hoofdregele van de spelling gelden.
- 4 Je kunt argumenten geven voor en tegen spellinghervorming.

Voor veel schoolkinderen is de Nederlandse spelling een ondoorzichtige brij van d's en t's en een wirwar van regeltjes en uitzonderingen die je alleen na jarenlang ijverig oefenen onder de knie kunt krijgen. Eenvoudige woorden als *maan*, *roos* en *vis* kunnen de meeste kinderen nog wel vlekkeloos spellen, maar zodra de woorden wat langer worden, beginnen de problemen. Je schrijft *kannen* met dubbel n, maar *bannaan* blijkt ineens weer een uitzondering te zijn. Je schrijft *boom* met dubbel o, maar als je *boomen* in je schriftje zet, dan slaat de rode pen van de meester genadeloos toe. Het is geen wonder dat veel kinderen door de bomen het bos niet meer zien. Slimmeriken en bollebozen weten met wat ezelsbruggetjes de valkuilen van onze spelling nog wel te omzeilen, maar voor het gros van de schooljeugd is het leren van de spelling een moeizame weg.

Voor volwassenen met een jarenlange schrijvervaring ligt het allemaal wat minder problematisch. Van de meeste woorden is de schrijfwijze in ons geheugen vastgelegd en anders hebben we wel de spellingcontrole van de tekstverwerker of het woordenboek achter de hand. Maar toch is het weergeven van gesproken taal een behoorlijk ingewikkeld proces, waarbij verschillende vaardigheden een rol spelen. Als je zou worden gevraagd om de taal van een onbekende indianenstam uit het Amazonegebied op schrift te stellen, dan

zouden de problemen gauw duidelijk worden. Je moet in een stroom van klanken woorden kunnen ontdekken en dan vervolgens ook nog vastleggen welke klanken je in een woord hoort.

De moeilijkheden in onze spelling hebben voor een belangrijk gedeelte te maken met de manier waarop wij onze taal weergeven. Daarom besteden we in dit hoofdstuk eerst aandacht aan ons spellingsysteem. We maken voor de spelling van het Nederlands gebruik van een alfabetisch schriftsysteem. In paragraaf 1.1 maken we duidelijk wat dat inhoudt en welke problemen er zijn bij het spellen van woorden. In paragraaf 1.2 gaan we in op de hoofdregels van de Nederlandse spelling en in paragraaf 1.3 komt de vereenvoudiging van ons spellingsysteem aan de orde.

1.1 Ons schriftsysteem en leren spellen

We leggen de Nederlandse taal vast door de afzonderlijke klanken van een woord te noteren, het zogenoemde alfabetisch schriftsysteem. Voor ons lijkt het heel vanzelfsprekend om de gesproken taal op die manier weer te geven, maar in de loop van de geschiedenis zijn er ook andere systemen ontwikkeld om de menselijke taal vast te leggen. De alleroudste manier is om woorden weer te geven door middel van tekeningen en afbeeldingen. We noemen dit een *pictografisch schriftsysteem*.

Pictografisch schriftsysteem

Ook tegenwoordig maken we nog gebruik van pictografisch schrift, bijvoorbeeld bij verkeersborden. Het grote voordeel van pictografisch schrift is dat je een vrij ingewikkelde boodschap op een simpele manier kunt weergeven, zodat het voor iedereen te begrijpen is. De boodschap 'vanaf deze kant mag je deze straat niet inrijden, maar vanaf de andere kant wel' kunnen we weergeven door een eenvoudig symbool: een rood bord met een horizontale witte balk.

Pictogrammen lenen zich uitstekend voor het weergeven van concrete dingen, maar voor het uitbeelden van abstracte zaken zijn ze minder geschikt. Daarom ontwikkelde het pictografisch schrift zich tot een schriftsysteem waarbij ook abstracte zaken konden worden weergegeven en waarbij elke afbeelding correspondeerde met één bepaald woord. Zo'n schriftsysteem waarbij elk plaatje staat voor één woord, noemt men een *logografisch schriftsysteem*. In logografisch schrift wordt de taal dus op een systematische manier weergegeven: de woorden en ook wel voorvoegsels en achtervoegsels krijgen aparte symbolen. Ook dit schriftsysteem wordt tegenwoordig nog gebruikt. Het Chinees kent bijvoorbeeld een logografisch schriftsysteem.

Logografisch schriftsysteem

Omstreeks 1 000 voor Christus ontdekten de Feniciërs dat je alle woorden kunt ontleden in een beperkt aantal klanken. Hun vondst om per klank één teken af te spreken, leidde tot de ontwikkeling van ons alfabet. De Feniciërs schreven alleen de medeklinkers op, zoals dat nu nog gebeurt in bijvoorbeeld het Hebreeuws. De Grieken hebben het alfabet verder ontwikkeld en hebben

Alfabetisch schriftsysteem

de klinkers aan het systeem toegevoegd. Een schriftsysteem waarbij taal wordt weergegeven door de afzonderlijke spraakklanken van een woord te noteren, noemen we een *alfabetisch schriftsysteem*.

De ontwikkeling van ons alfabet.

NOORD-SEMITISCH				GRIEKS				ETRUSKISCH		LATIJN			MODERNE HOOFDLETTERS		
Vroeg	Vroeg-Hebreeuws	Moa-bitisch	Feni-cisch	Vroeg	Oost	West	Klassiek	Vroeg	Klassiek	Vroeg	Monu-mentaal	Klassiek	Gotische letter	Cursief	Romein
K	𐤀	𐤁	𐤂	𐤃	𐤄	𐤅	𐤆	𐤇	𐤈	A	Λ	A	A	A	A
𐤉	𐤊	𐤋	𐤌	𐤍	𐤎	𐤏	𐤐	𐤑			B	B	𐝀	B	B
𐤒	𐤓	𐤔	𐤕	𐤖	𐤗	𐤘	𐤙	𐤚	>		<	C	𐝁	C	C
𐤛	𐤜	𐤝	𐤞	𐤟	𐤠	𐤡	𐤢	𐤣		Q	D	D	𐝂	D	D
𐤤	𐤥	𐤦	𐤧	𐤨	𐤩	𐤪	𐤫	𐤬	𐤭	𐤮	𐤯	E	𐝃	E	E
𐤮	𐤯	𐤰	𐤱	𐤲				𐤳	𐤴	𐤵	F	F	𐝄	F	F
												G	𐝅	G	G
I	𐤲	I	I	I	I	I	Z	I	𐤶						
𐤷	𐤸	𐤹	𐤺	𐤻	𐤼		H	𐤽	𐤾	𐤿	H	H	𐝆	H	H
⊕	⊗	⊗	⊕	⊗	⊙	⊙	⊗	⊙							

In het alfabetisch schriftsysteem corresponderen spraakklanken met letters, maar het is niet zo dat elke spraakklank een aparte letter heeft. De woorden *been* en *beer* hebben verschillende ee-klanken, maar we gebruiken dezelfde letter. Het verschil tussen die beide spraakklanken is kennelijk niet zo groot dat we er aparte letters voor nodig hebben. Binnen de taalkunde gebruikt men in plaats van de termen spraakklank en letter liever de begrippen *foneem* en *grafeem*. Een foneem is een spraakklank die betekenisverschil tussen klankgroepen veroorzaakt. In de klankgroepen /gaaf/ en /raaf/ is het verschil tussen de /g/ en de /r/ verantwoordelijk voor het verschil in betekenis. De /g/ en de /r/ zijn dus verschillende fonemen. Dat is niet het geval met de tongpunt-r en de brouw-r. Dat zijn gewoon twee uitspraakvarianten van het foneem r. Een foneem is dus een wat abstracter begrip dan een spraakklank.

Foneem

Grafeem

De tekens waarmee wij fonemen weergeven, noemen we grafemen. Een *grafeem* kan een letter zijn, maar ook een lettercombinatie. De e, en de ee, zijn de grafemen die de middelste klank van de woorden *ben* en *been* weergeven. De grafemen *ui* en *oe* geven de middelste klank van de woorden *kuil* en *poes* aan.

Nu lijkt het alfabetisch schriftsysteem een heel efficiënte manier om gesproken taal weer te geven, maar toch zijn er de nodige problemen. Om te beginnen is het al heel lastig om fonemen te herkennen. We hebben hiervoor gezien dat een foneem een abstract begrip is. Dat betekent dat het herkennen van fonemen geen kwestie is van goed luisteren, maar meer van abstract denken. Kinderen hebben daar moeite mee. Dat blijkt bijvoorbeeld uit schrijfwijzen als *bir* en *dur* voor *beer* en *deur*. In deze woorden schrijven ze de spraakklank en niet het foneem.

Een ander probleem is dat ons alfabet niet genoeg tekens heeft om elk foneem weer te geven. Het Nederlands kent zo'n 34 verschillende fonemen en daarvoor zijn maar 26 letters beschikbaar. Dat probleem heeft men opgelost door letters met elkaar te combineren: *ui*, *oe*, *ch* enzovoort. Aan de andere kant bevat ons alfabet ook letters die niet één foneem weergeven, maar een combinatie van fonemen. De *x* en de *q* staan respectievelijk voor de klankencombinaties /ks/ en /kw/. Ook de letter *c* zouden we kunnen missen, omdat dit grafeem de klanken /s/ en /k/ representeert en voor deze klanken kunnen we ook de letters *s* en *k* gebruiken. We gebruiken de *c* wel om samen met de *h* te verwijzen naar de medeklinker /ch/.

Een derde moeilijkheid is dat de koppeling tussen de fonemen en de grafemen niet eenduidig is. In een alfabetisch schriftsysteem wordt elk foneem in principe weergegeven door één grafeem, maar in de loop der eeuwen is er een ontwikkeling geweest, waarbij de spelling steeds meer los van de uitspraak is komen te staan. Het foneem /aa/ schrijven we in principe als *aa-*, maar in de loop der tijd ging men in open lettergrepen de /aa/ ook wel als *a-* spellen. Tegenwoordig kennen we voor het foneem /aa/ dus twee grafemen, namelijk de *aa-* en de *a-*. Voor de /u/ ligt het nog ingewikkelder; die kan door vijf verschillende grafemen worden weergegeven. In de woorden *put*, *een*, *de*, *lelijk* en *aardig* wordt de /u/ steeds door een andere letter of combinatie van letters weergegeven. Het komt zelfs voor dat binnen één woord de /u/ op drie verschillende manieren gespeld wordt: *gelukkig*. In het Nederlands valt het met de uitzonderingen op de systematiek van het alfabetisch schriftsysteem overigens nog wel mee. In vergelijking met het Frans en het Engels heeft het Nederlands een redelijk systematische spelling. In het Frans kan de /oo/ bijvoorbeeld op maar liefst tien verschillende manieren worden weergegeven (vergelijk: *au*, *aux*, *eau*, *Renault*, *Peugeot*, *Talbot*, *zéro*). De /el/ van *mère* moet het zelfs met 24 schrijfwijzen stellen.

Deze inconsequenties binnen het alfabetisch schriftsysteem hebben tot gevolg dat veel basisschoolkinderen moeite hebben om de koppeling tussen foneem en grafeem onder de knie te krijgen. In het onderwijs gebruiken we daarom verschillende hulpmiddelen om de letters aan te leren, zoals speciale letterkaarten, een lettermuur of een lettergroeiboekje (zie afbeelding).

De methode *Pi-Spello*, bedoeld voor dyslectische kinderen, hanteert een speciaal alfabet om klanken en klankstukken om te zetten in tekens en woorddelen. De verschillende soorten grafemen worden ondersteund door kleuren.

pi-spellobet									
s	l	aa	au	sch	aai	a	lg		
j	z	ee	eu	schr	oei	e	lijk		
k	g	oo	el	eer	ool	o	heid		
d	w	uu	le	eur	e	u	i		
r	b	a	ij	oor	ank	acht	's		
n	v	e	oe	ang	enk	echt	age		
p	f	i	ou	eng	ink	icht	ege		
m	c	o	ui	ing	onk	ocht	oge		
t	x	u		ong	unk	ucht	uge		
h	q			ung		uw	isch		
						eeuw	teit		
						leuw	tie		
							y		

Toch heeft een alfabetisch schriftsysteem veel voordelen boven andere schriftsystemen. Het aantal tekens dat iemand moet leren, is veel minder dan bij een logografisch schriftsysteem. Het Nederlands kent ongeveer 34 fonemen die door symbolen worden weergegeven en dat is heel wat minder dan de 40 000 karakters van het Chinees. Dat betekent dat het dus relatief eenvoudig is om alle Nederlandse woorden te spellen. Ook nieuwe woorden zijn gemakkelijk te schrijven, als je eenmaal weet welk grafeem bij welk foneem hoort.

In figuur 1.1 staan de Nederlandse fonemen en de grafemen waardoor ze kunnen worden weergegeven. Leenwoorden zijn niet in het overzicht opgenomen. Ook woorden waarin klanken vervormd worden, zoals in *aanpassen* (de n wordt als /m/ uitgesproken), zijn buiten beschouwing gelaten. Evenmin zijn klankgroepen waarvan moeilijk is vast te stellen uit welke fonemen ze bestaan (bijvoorbeeld aai, oei, ooi, eeuw en ieuw) in het overzicht opgenomen.

Figuur 1.1 Spelling van de Nederlandse fonemen

	Foneem	Grafeem	Voorbeelden
Klinkers	u	u, e, ee, ij, i	<u>put</u> , <u>de</u> , <u>een</u> , <u>lelijk</u> , <u>aardig</u>
	aa	aa, a	<u>maat</u> , <u>maten</u>
	ie	ie, ij, y, i	<u>dief</u> , <u>bijzonder</u> , <u>typisch</u>
	uu	uu, u	<u>guus</u> , <u>nu</u> , <u>vuur</u> , <u>vuren</u>
	ee	ee, e	<u>beek</u> , <u>zeven</u> , <u>beer</u> , <u>beren</u>
	i	i	<u>pit</u>
	eu	eu	<u>beuk</u> , <u>zeur</u>
	e	e	<u>pet</u>
	a	a	<u>bak</u>
	o	o	<u>pot</u> , <u>dom</u>
	oo	oo, o	<u>boom</u> , <u>bomen</u> , <u>boor</u> , <u>boren</u>
	oe	oe	<u>boek</u> , <u>boer</u>
	Tweeklanken	ei	ei, ij
ou		ou(w), au(w)	<u>kou</u> , <u>saus</u> , <u>touw</u> , <u>nauw</u>
ui		ui	<u>muis</u>
Medeklinkers	p	p, pp, b	<u>pier</u> , <u>klappen</u> , <u>web</u>
	b	b, bb	<u>biet</u> , <u>webben</u>
	m	m, mm	<u>dom</u> , <u>domme</u> ,
	w	w	<u>was</u> , <u>bouwen</u>
	v	v	<u>leven</u>
	f	f, ff	<u>leef</u> , <u>blaffen</u>
	t	t, tt, d, dt	<u>tam</u> , <u>katten</u> , <u>bed</u> , <u>vindt</u>
	d	d, dd	<u>door</u> , <u>bedden</u>
	n	n, nn	<u>noot</u> , <u>rennen</u>
	s	s, ss	<u>sier</u> , <u>vissen</u>
	z	z	<u>lezen</u>
	j	j	<u>jaar</u>
	k	k, kk	<u>kas</u> , <u>hokken</u>
	ch	ch, g	<u>lach</u> , <u>zag</u>
	g	g, gg	<u>gat</u> , <u>heggen</u>
	ng	ng, nk	<u>bang</u> , <u>denk</u>
	h	h	<u>haan</u>
r	r, rr	<u>room</u> , <u>torren</u>	
l	l, ll	<u>loom</u> , <u>bellen</u>	

1.2 Hoofdregels van de Nederlandse spelling

Het Nederlands kent een alfabetisch spellingsysteem. Dat wil zeggen dat elk foneem door een apart grafeem wordt weergegeven. We noemen dit ook wel het fonologisch principe. Nu is dat niet de enige regel die de spelling van onze woorden bepaalt. Daarom bespreken we eerst kort de belangrijkste principes of beginselen van onze spelling. De hoofdregels van onze spelling zijn vastgelegd in de *Woordenlijst Nederlandse Taal*, beter bekend als *het Groene Boekje*. In 2005 is de nieuwste versie verschenen met daarin een kleine aanpassing van de regels die in 1996 officieel van kracht zijn geworden (zie www.woordenlijst.org). Die aanpassingen leidden tot heftige reacties, die zelfs zo ver gingen dat het Genootschap Onze Taal een alternatieve spelling publiceerde in *het Witte Boekje* (www.dewittespelling.nl).

1.2.1 Het fonologisch principe

Het fonologisch principe wil zeggen dat elk foneem door een apart grafeem wordt weergegeven. We noemen dit ook wel het beginsel van de standaarduitspraak. Omgekeerd houdt het fonologisch principe ook in dat elk grafeem maar voor één en hetzelfde foneem mag staan. De lange klank /aa/ zou in het Nederlands altijd door twee letters weergegeven moeten worden. Woorden die alleen volgens het fonologisch principe worden gespeld, noemen we wel 'klankzuiver'. Het fonologisch principe is het basisprincipe van het Nederlands en als we kinderen leren spellen, moeten ze dus eerst het fonologisch principe onder de knie krijgen.

Klankzuiver

Nu is de moeilijkheid dat er weer allerlei uitzonderingen zijn op de hoofdregel van onze spelling. We hebben in de vorige paragraaf al gezien dat de koppeling tussen foneem en grafeem niet eenduidig is en dat bijvoorbeeld de /aa/ zowel door de *aa* als de *a* weergegeven wordt. De uitzonderingen op het fonologisch principe zijn niet altijd willekeurig, maar hebben vaak te maken met andere regels van de Nederlandse spelling. Zo schrijven we *paard* met een *d*, omdat hetzelfde woord in *paarden* of *paardenstal* ook met een *d* geschreven

wordt. Kennelijk is het zo, dat we bij de spelling niet alleen moeten letten op spraakklanken, maar ook op de schrijfwijze van hele woorden.

1.2.2 Het morfologisch principe

Als we bij de spelling van een woord niet uitgaan van de klank, maar van de vorm van woorden, dan spreken we van het morfologisch principe of het beginsel van de vormovereenkomst.

Morfemen

Woorden zijn vaak opgebouwd uit kleinere elementen die elk een eigen betekenis hebben. Zulke betekenisdragende elementen noemen we morfemen. Het woord *onwijs* bestaat uit twee morfemen, *on* en *wijs*, waarbij *wijs* de betekenis heeft van 'verstandig' en *on-* een ontkenning aangeeft. Sommige morfemen kunnen als woord voorkomen; we noemen ze dan vrije morfemen. Er zijn ook morfemen die niet als woord voorkomen, maar altijd aan een bestaand woord moeten worden toegevoegd. Dat zijn gebonden morfemen. Gebonden morfemen noemen we voorvoegsels als ze voor een woord geplaatst worden (bijvoorbeeld *on-*, *be-* en *ver-*) en achtervoegsels als ze achter een woord geplaatst worden (bijvoorbeeld *-ig* en *-heid*).

Hoe speelt de vorm van woorden nu een rol in onze spelling? Dat gebeurt op twee manieren. Het morfologisch principe is namelijk nog weer op te splitsen in twee regels: de regel van de gelijkvormigheid en de regel van de overeenkomst.

Regel van de gelijkvormigheid

De regel van de gelijkvormigheid houdt in dat we een woord of voor- of achtervoegsel steeds op dezelfde manier schrijven. We schrijven *web*, omdat we in het meervoud *webben* een duidelijke b-klank horen. In *onttrekken* horen we één -t, maar we schrijven er twee, omdat het voorvoegsel *ont-* in *onteigenen* ook met een -t geschreven wordt. In *werkzaam* horen we een /s/, maar het achtervoegsel *-zaam* schrijven we toch met een -z, omdat in de meeste gevallen wel een /z/ uitgesproken wordt (vergelijk *gehoorzaam*, *spraakzaam*). Bij de regel van de gelijkvormigheid ga je dus altijd na hoe een bepaald morfeem in andere woorden klinkt. Je moet een vergelijking maken, waarbij je nagaat hoe hetzelfde morfeem in langere woorden geschreven wordt.

Nu wordt de regel van de gelijkvormigheid overigens niet consequent toegepast in de Nederlandse spelling. Als de gelijkvormigheid systematisch was doorgevoerd, zouden we in *huis* een -z moeten schrijven en in *lief* een -v, vanwege *huizen* en *lieve*. Dit gebeurt echter niet, omdat in het Nederlands de -v en de -z nooit aan het eind van een lettergreep gebruikt worden.

Regel van de overeenkomst

De regel van de overeenkomst houdt in dat ook de opbouw van een woord in de spelling duidelijk wordt. Als woorden op dezelfde manier zijn gevormd, worden ze ook op dezelfde manier geschreven. Het woord *grootte* klinkt net zo als *grote*, maar we schrijven het met twee t's om aan te geven dat dit woord op dezelfde manier is opgebouwd als *lengte*. *Hij vindt* schrijven we met een -t aan het eind, omdat dat in *hij werkt* ook het geval is en we schrijven *stationsstraat* met dubbel s vanwege *stationsgebouw*. In de nieuwste druk van *het Groene Boekje* wordt de regel van de overeenkomst niet meer als

een van de beginselen van de Nederlandse spelling genoemd, maar omdat het de dragende regel is bij de werkwoordspelling is er veel voor te zeggen om die toch te handhaven.

De regels van de overeenkomst en de gelijkvormigheid lijken veel op elkaar. In beide gevallen kom je tot de juiste spelling door woorden met elkaar te vergelijken. Bij de regel van de gelijkvormigheid blijft de vergelijking beperkt tot één en hetzelfde morfeem: je gaat na hoe dat morfeem in langere woorden geschreven wordt. Bij de regel van de overeenkomst moeten we een woord vergelijken met een heel ander woord met ook een andere betekenis.

Ook de regel van de overeenkomst wordt in de Nederlandse spelling niet consequent toegepast. Naar het voorbeeld van *loop+t* zouden we *hij schiëtt* moeten schrijven. Hier wordt de regel van de overeenkomst doorkruist door een andere regel, namelijk dat binnen een lettergreep een medeklinker niet verdubbeld wordt.

Bij het leren van de spelling zijn de regels van de gelijkvormigheid en de overeenkomst voor kinderen vaak een groot probleem. Ze hebben bij het aanvanke-lijk spellen geleerd op hun gehoor af te gaan en nu moeten ze dat in bepaalde gevallen weer loslaten en een regel toepassen. Vooral bij de regel van de overeenkomst is dat lastig, omdat daar al enig grammaticaal inzicht bij komt kijken. Kinderen moeten inzien dat *breedte* en *lengte* dezelfde soort woorden zijn.

1.2.3 Het syllabisch principe

Syllabe

Het syllabisch principe heeft betrekking op de spelling van syllaben in een woord. Een syllabe is een klankgroep, een gedeelte van een woord. Dat is wat anders dan een morfeem. Een morfeem heeft altijd een betekenis, klankstukken of syllaben niet, of ze moeten al toevallig samenvallen met een morfeem. Als we woorden wat langzamer uitspreken, hebben we de neiging bepaalde klanken samen te nemen. We zeggen /loo/ + /pun/ en niet /loop/ + /un/. Hetzelfde verschijnsel doet zich voor als we woorden roepen. Amsterdamse voetbalfans moedigen hun club aan met /aa/ + /jaks/ en niet /aaj/ + /aks/. De klanken die bij een gesegmenteerde uitspraak van woorden als één groep worden uitgesproken, noemen we klankstukken of syllaben. Een syllabe is dus ook wat anders dan een lettergreep. Een lettergreep is een visuele verdeling van een woord. Het woord *bakker* verdelen we op de volgende manier in lettergrepen: *bak-ker*. Als we het in klankstukken verdelen, krijgen we /ba/ + /kur/.

Lettergreep

Hoe speelt het syllabisch principe nu een rol in onze spelling? Binnen het syllabisch principe gelden weer twee regels, namelijk de regels voor de verdubbeling en de verenkelling. Normaal wordt in het Nederlands een lange klank door twee letters weergegeven: *aa*, *ee*, *oo* en *uu*. Als een klankstuk eindigt op een lange klank, dan schrijven we maar één letter. Dat is de verenkellingsregel. In *ramen* eindigt het klankstuk /raa/ op een lange klank en volgens de regel van de verenkelling schrijven we maar één keer de letter *a*.

Verenkellingsregel

Verdubbelingsregel

Als een klankstuk eindigt op een korte klank /a/, /e/, /o/ of /u/, dan wordt de medeklinker die daarop volgt verdubbeld. Dit noemen we de verdubbelingsregel.

In *koffer* eindigt het klankstuk /ko/ op een korte klank en wordt volgens de regel van de verdubbeling de *f* die erop volgt als een dubbele medeklinker geschreven. Ook op de regels van de verenkeling en de verdubbeling zijn weer uitzonderingen. De /ee/ wordt aan het eind van een woord bijvoorbeeld wel weer met een dubbel teken gespeld: *mee*, *zee*. Dit om verwarring met de woorden *me* en *ze* te voorkomen.

Het syllabisch principe komt veel voor bij Nederlandse woorden en kan daarom terecht als een dragend principe van onze spelling worden aangemerkt. In de nieuwste uitgave van *het Groene Boekje* wordt het overigens niet meer bij de beginselen van de Nederlandse spelling genoemd.

Voor kinderen zijn de verenkelingsregel en de verdubbelingsregel heel lastig. Vooral in de beginfase van het leren spellen zijn kinderen sterk geneigd op hun gehoor te spellen en produceren ze veelvuldig fouten van het type *kofer* en *raamen*. Om woorden met de verenkeling en verdubbeling goed te kunnen schrijven, moeten de kinderen verschillende abstracte handelingen verrichten. Ze moeten een woord verdelen in klankstukken, ze moeten spraakklanken kunnen herkennen als een korte of een lange klinker en ze moeten een regel toepassen. Het is dus ook niet verwonderlijk dat de verenkelings- en de verdubbelingsregel ruimschoots bovenaan staan in de toptien van spelfouten. In paragraaf 5.4 gaan we uitvoerig in op hoe je de verenkelings- en verdubbelingsregel moet aanleren.

Figuur 1.2 De hoofdregels van de Nederlandse spelling

Bepalend voor de spelling zijn:

- spraakklanken (fonologisch principe);
- morfemen (morfologisch principe);
- klankgroepen (syllabisch principe);
- herkomst (etymologisch principe).

Fonologisch principe:

= voor elke spraakklank een aparte letter of lettercombinatie.

Morfologisch principe:

Regel van de gelijkvormigheid

= voor elk morfeem dezelfde lettercombinaties, bijvoorbeeld: *hand* – *honden*.

Regel van de overeenkomst

= elk woord volgens dezelfde woordvormingsregels, bijvoorbeeld: *breedte* – *lengte*.

Syllabisch principe:

Verenkelingsregel

= aan het eind van een klankgroep verdwijnt na een lange klank één letter.

Verdubbelingsregel

= aan het eind van een klankgroep volgt na een korte klank verdubbeling van de volgende medeklinker.

Etymologisch principe:

= de herkomst van een woord is bepalend voor de spelling.

1.2.4 Het etymologisch principe

Het etymologisch principe houdt in dat de herkomst bepalend is voor de schrijfwijze van een woord of spraakklank. Het Middelnederlands kende het persoonlijk voornaamwoord *hi* naast het zelfstandig naamwoord *hei* of *heide*. Die twee woorden werden toen ook verschillend uitgesproken: /hie/ tegenover /hei/. In het moderne Nederlands is dat verschil in uitspraak verdwenen. Het verschil in herkomst van woorden als *hij* en *hei* heeft men in de spelling tot uitdrukking willen brengen. Vandaar dat wij twee schrijfwijzen kennen voor de /ij/. Hetzelfde geldt ook voor de /ou/.

Leenwoorden vallen ook onder het etymologisch principe. We schrijven *radio* voor /raadiejoos/ en *interview* voor /inturvjoe/. In deze gevallen is de spelling uit de taal van herkomst dus gewoon overgenomen.

Ook het etymologisch principe is lastig voor kinderen. Bij het morfologisch principe kun je de spelling van een woord nog beredeneren. Je kunt steeds woorden met elkaar vergelijken, maar dat lukt bij woorden die volgens het etymologisch principe geschreven zijn niet meer. Het etymologisch principe functioneert voor de hedendaagse taalgebruiker ook niet als een regel, omdat vrijwel niemand weet hoe Nederlandse woorden ontstaan zijn. In de praktijk betekent het dat je vanuit de betekenis van een woord tot de juiste spelling komt. Als de klankgroep /rou/ verwijst naar de betekenis 'verdriet' noteer je *rouw* en als het betrekking heeft op ongekookte groenten schrijf je *rauw*. Soms kan iemand voor de spelling van de ij-klank terugvallen op het dialect. In sommige dialecten is het verschil tussen de *ij* (die vroeger als /ie/ werd uitgesproken) en de *ei* nog steeds aanwezig. Het werkwoord *lijden* wordt uitgesproken als *lieden* en in *lijden* is een duidelijke ij-klank te horen. Hier kan het dialect dus een steuntje zijn voor de spelling van het Standaardnederlands, maar in de meeste gevallen zal iemand de spelling van woorden met *ei* en *ij* gewoon moeten onthouden.

1.3 Spellingvereenvoudiging

In de vorige paragraaf is duidelijk geworden dat de spelling van het Nederlands toch behoorlijk complex is. De hoofdregel is weliswaar eenvoudig, maar daarnaast zijn er zoveel regels met op hun beurt weer uitzonderingen, dat het voor veel mensen een hele toer is om foutloos te schrijven. Het is dan ook geen wonder dat men voortdurend geprobeerd heeft de Nederlandse spelling te vereenvoudigen. Vooral rond de jaren 1935 en 1970 werd er intensief gediscussieerd over de spellingvereenvoudiging. In 1996 en 2005 zijn er nog spellingveranderingen doorgevoerd, maar het is de vraag of de Nederlandse spelling daardoor eenvoudiger is geworden.

Bij elk voorstel voor spellinghervorming vliegen voor- en tegenstanders elkaar weer in de haren en klagen talloze bezorgde Nederlanders via ingezonden

brieven in de vaderlandse kwaliteitskranten over de miserabele spellingvaardigheid van de gemiddelde middelbare scholier. De voorstanders van spellinghervorming roepen al jaren dat we meer fonologisch moeten gaan spellen en bijvoorbeeld *hei vint dat dit woort goet gespelt wort* moeten schrijven. Hun belangrijkste argument is dat de fonologische spelling veel gemakkelijker is aan te leren. Daartegenover stellen de tegenstanders van spellingvereenvoudiging dat een fonologische spelling een verarming van de Nederlandse taal teweeg zal brengen. Alle voor- en tegenargumenten hebben op de een of andere manier te maken met:

- de leerbaarheid van de spelling;
- de bruikbaarheid van de spelling;
- de sociale aanvaardbaarheid van de spelling.

Leerbaarheid

Laten we allereerst eens kijken naar de leerbaarheid van een sterk vereenvoudigde spelling. Door de voorstanders van spellinghervorming wordt wel beweerd dat fonologisch spellen in een handomdraai te leren is. Zo lukte het de 'Aksiegroep Spellingvereenvoudiging', die in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw actief was, om kinderen uit de hogere klassen van de basisschool in een halfuur de principes van een vereenvoudigde spelling bij te brengen. Maar zo eenvoudig ligt het niet. Men vergeet dat kinderen in groep 6 al ontzettend veel tijd hebben besteed aan het zich eigen maken van het alfabetisch schriftsysteem. Er gaat heel wat tijd overheen voor kinderen in staat zijn om een woord te verdelen in klanken en die klanken vervolgens te koppelen aan letters. In het spellingonderwijs zit de meeste tijd juist in het aanleren van fonologisch spellen. Kinderen uit groep 7 of 8 hebben dat fonologisch spellen al aardig onder de knie en het is dus geen wonder dat ze in een vereenvoudigde spelling weinig fouten maken (vergelijk Assink & Verhoeven, 1985).

De meeste fouten in onze spelling treden op bij de verenkeliings- en de verdubbelingsregel (12%). Zestig procent van de fouten is verklaarbaar door spreektaalinvloed, dialectinvloed en door vergissingen. Al deze foutenbronnen worden door de voorstellen voor een vereenvoudigde spelling niet weggenomen! Al met al kunnen we stellen dat het nog maar zeer de vraag is of de leerbaarheid van de vereenvoudigde spelling zoveel groter zal zijn.

Bruikbaarheid

Ten aanzien van de bruikbaarheid van de spelling zijn we altijd geneigd om alleen te letten op de voordelen voor de schrijver. We vergeten dat we veel vaker als lezer in aanraking komen met de spelling dan als schrijver. We besteden veel meer tijd aan lezen dan aan schrijven.

Voor volwassen lezers geldt dat spelling niet alleen maar een schriftelijke weergave van gesproken taal is. De spelling van woorden is ook opgeslagen in ons geheugen en maakt deel uit van de identiteit van een woord (vergelijk de versmeltingstheorie van Ehri, die besproken wordt in paragraaf 2.1). Bij de klanken /ijs/ heeft een taalgebruiker ook een visuele voorstelling: *ijs*. Vooral bij homofonen (woorden met dezelfde uitspraak, maar met een verschillende schrijfwijze, bijvoorbeeld *hij/eis* en *hij/hei*) zijn we ons dat vrij duidelijk bewust.

Voor volwassenen die kunnen lezen en schrijven, is de spelling dus een deel van de taal geworden en is ze niet een willekeurige notatiewijze.

Uit onderzoekingen blijkt dat het voor lezers gemakkelijker is als een woord steeds dezelfde vorm heeft. Als we de ene keer *hont* zouden schrijven en de andere keer *honden*, dan kost het een lezer meer tijd om vast te stellen dat het om hetzelfde begrip gaat. Het zijn uiteraard maar fracties van seconden, maar vooral bij minder gangbare woorden is het voordeel van een constante woordvorm duidelijk: vergelijk *ept weg* met *wegebben*.

Door vereenvoudiging van de spelling zal het aantal homografen (woorden met dezelfde schrijfwijze) toenemen. *Hij* bijvoorbeeld, krijgt twee betekenissen en dat kan in sommige gevallen verwarring scheppen. Ook de expressiemogelijkheden van de taal verminderen: het verschil tussen krantenkoppen als *Politie bedreigd* en *Politie bedreigt* kan dan niet meer door middel van de spelling worden weergegeven.

Aanvaardbaarheid

De sociale aanvaardbaarheid van de nieuwe spelling is waarschijnlijk het moeilijkste punt. In dit verband spelen economische motieven een belangrijke rol. Een al te rigoureuze wijziging van onze spelling kost miljarden, omdat schoolboeken en officiële uitgaven aangepast moeten worden. Maar het grootste probleem lijkt toch te liggen bij emotionele weerstand die veel Nederlanders en Vlamingen hebben tegen verandering van de spelling. En zolang dat het geval is, zal de spelling alleen marginaal worden aangepast, zie de afbeelding op pagina 23.

De nieuwste spellingwijziging is in 2005 doorgevoerd. Nu ging het hier maar om een bijstelling van de wijziging van 1996, maar toch laaiden de emoties weer hoog op. De belangrijkste verandering in 1996 was het verdwijnen van het semantisch principe. Het semantisch principe hield in dat we vanuit de betekenis tot de juiste schrijfwijze van een woord komen. Het speelde vooral een rol bij de samengestelde woorden. Volgens deze regel moesten we *boekenkast* met een tussen-n schrijven, omdat je in een boekenkast altijd meer dan één boek kunt zetten. *Bessesap* had geen tussen-n, omdat uit één besje ook sap kan komen. De regels voor de tussen-n waren tamelijk ingewikkeld en werden meestal buiten het spellingonderwijs op de basisschool gehouden. De nieuwe regels voor de tussen-n zijn niet veel eenvoudiger. We schrijven *boekenkast* nog steeds met een tussen-n, maar nu niet meer omdat je in een boekenkast meer boeken kunt zetten, maar omdat *boek* een meervoud op -en heeft. De hoofdregel voor de spelling van de tussen-n is nu: schrijf een -n- als het eerste deel van de samenstelling een zelfstandig naamwoord is dat uitsluitend een meervoud op -(e)n heeft. Op deze regel zijn nogal wat uitzonderingen. Als het eerste deel van een samenstelling een woord is dat een meervoud op -s heeft, schrijven we geen tussen-n. Dus: *horlogemaker* en *aspergesoep*. Ook bij versteende samenstellingen als *ruggespraak* blijft de tussen-n

Enkele uitkomsten van het publieks-onderzoek onder 1 000 Nederlanders en 1 000 Vlamingen, overgenomen uit het onderzoeksrapport 'Speling in de spelling'. Uit de kolommen 1 en 2 blijkt de mate van hervormingsgezindheid binnen beide groepen.

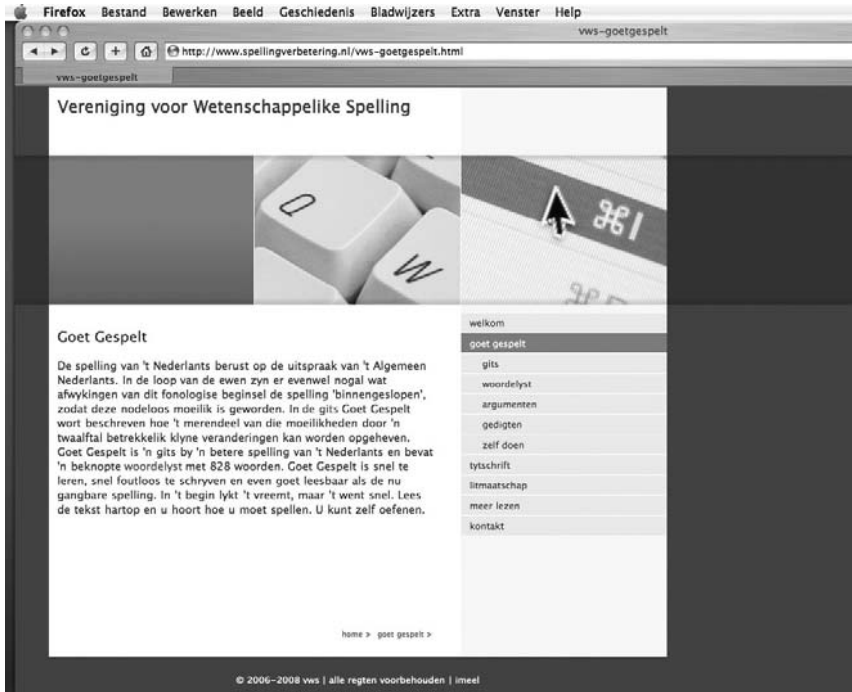
	Nederland					Vlaanderen				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
25 ekstra/extra	24	63	11	-	-	34	58	6	-	3
61 politicus/politikus	40	34	25	-	-	37	48	12	-	3
62 akwarel/aquarel	28	61	10	-	-	54	34	9	-	3
63 juni/junie	85	10	5	-	-	87	7	3	-	2
64 bibliotheek/biblioteek	61	29	9	-	-	42	47	8	-	2
69 driën/drieën	16	76	6	1	1	28	63	6	-	3
70 directeur/directeur	44	25	32	-	-	63	19	16	-	2
71 niveau/nivo	39	39	21	-	-	56	36	3	-	5
72 elasties/elastisch	34	52	14	-	-	31	60	4	2	3
87 theorie/theorie	74	20	6	-	-	53	38	6	-	2
88 akku/accu	30	42	27	-	-	48	37	12	-	3
89 magnifiek/manjifiek	79	17	3	1	-	73	20	4	-	3
90 quasi/kwasi	31	46	22	-	-	33	54	10	-	3
91 ex-vrouw/ex vrouw	53	25	21	1	-	48	31	17	1	3
1 = de voorkeur voor het eerst gegeven woord. 2 = de voorkeur voor de tweede mogelijkheid. 3 = beide. 4 = een eigen alternatief. 5 = weet niet/geen mening.										

achterwege, evenals bij samenstellingen waarin een van de delen niet meer herkenbaar is als afzonderlijk woord in de oorspronkelijke betekenis, zoals in *kattebelletje*. Zo zijn er nog een paar uitzonderingen te noemen. In 2005 is het aantal uitzonderingen weer teruggebracht, maar de regel voor de spelling van de tussen-n blijft voor veel mensen een lastige kwestie.

Deze verandering van de tussen-n betekent in feite een uitbreiding van de regel van de gelijkvormigheid. Om de spelling van de /u/ uit *boekenkast* te bepalen, moeten we nagaan hoe het morfeem in andere situaties geschreven wordt. In *boeken* schrijven we ook een n, dus *boekenkast* ook met een n.

Voor kinderen op de basisschool zijn de nieuwe regels voor de spelling van de tussen-n heel lastig. Om de samengestelde woorden goed te kunnen schrijven, moet je behoorlijk wat taalkundige kennis hebben. Je moet bijvoorbeeld weten wat het meervoud van een woord is of wat de oorspronkelijke betekenis is. Dat is kennis die je nog niet mag verwachten van kinderen op de basisschool.

De websait van Vereniging voor Wetenschappelijke Spelling (www.spellingverbetering.nl). De vereniging bepleit een meer fonologische spelling van het Nederlands.

Samenvatting

De samenvatting van dit hoofdstuk staat op www.pabowijzer.nl.

Opdrachten

1.1 Welke woorden uit de volgende rijtjes zijn klankzuiver?

tent	plein	geeuw	eensklaps
labiel	kwartet	penseel	pels
reptiel	banaan	swingen	toeval
vink	dons	dooien	helft

1.2 Geef van de cursief gedrukte letters aan of ze gespeld zijn volgens:

- het fonologisch principe;
- de regel van de gelijkvormigheid;
- de regel van de overeenkomst;
- het syllabisch principe;
- het etymologisch principe.

<i>dringend</i>	<i>grimmig</i>	<i>piloot</i>	<i>bedient</i>
<i>grauw</i>	<i>oppas</i>	<i>ambtenaar</i>	<i>struik</i>
<i>vlo</i>	<i>schoendoos</i>	<i>zucht</i>	<i>vloot</i>
<i>brandt</i>	<i>loterij</i>	<i>schendt</i>	<i>gist</i>

1.3 Het morfologisch principe in onze spelling levert voor veel kinderen problemen op. Ze kunnen een woord niet meer schrijven door het in klanken te verdelen, maar moeten nu vergelijkingen maken met andere woorden. In de volgende woorden is het morfologisch principe werkzaam. Probeer bij elk woord een paar andere woorden te vinden die de spelling voor een kind doorzichtig maken.

<i>eenvoud</i>	<i>bekendste</i>	<i>gierigaard</i>
<i>afgebrande</i>	<i>verraden</i>	<i>aanstonds</i>
<i>kunstje</i>	<i>innemen</i>	<i>wedstrijd</i>
<i>lelijk</i>	<i>heilig</i>	<i>kastje</i>

1.4 Soms is het handig om bij het spellingonderwijs aandacht te besteden aan de herkomst van een woord. Je kunt dan aan kinderen duidelijk maken waarom een woord op een bepaalde manier geschreven wordt. Ga met behulp van een etymologisch woordenboek (bijvoorbeeld J. de Vries, *Etymologisch Woordenboek*) na wat de herkomst is van de volgende woorden en hoe je met deze kennis de schrijfwijze van die woorden aan kinderen kunt verduidelijken.

<i>burgemeester</i>	<i>ambtenaar</i>	<i>hartstikke</i>
<i>boodschap</i>	<i>uitweiden</i>	<i>goochelaar</i>
<i>erwt</i>	<i>gebit</i>	<i>zeldzaam</i>
<i>althans</i>	<i>gereed</i>	<i>bijzonder</i>

- 1.5** Bezoek de website van de Vereniging voor Wetenschappelijke Spelling (www.spellingverbetering.nl) en ga het volgende na:
- a** Wat zijn de belangrijkste hoofdregels voor 'Goet Gespelt', de herziening van de Nederlandse spelling die de vereniging voorstaat?
 - b** Wat zijn de argumenten om de spelling op de manier van 'Goet Gespelt' te vereenvoudigen? Ben je het hiermee eens?